

LUND UNIVERSITY

Några korta råd till en doktorand

Paulsson, Ulf

2017

Document Version:
Annan version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Paulsson, U. (2017, dec. 13). Några korta råd till en doktorand.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
CC BY-NC-ND

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Några korta råd till en doktorand

Version: December 2017

Ulf Paulsson

Universitetslektor emeritus

Ekonomihögskolan

Lunds universitet

Lund, Sverige

Några korta råd till en doktorand

Acceptera att det är en stor utmaning

Doktorsutbildningen är den högsta utbildning som finns – inte konstigt då att den är krävande och svår. Acceptera detta.

Glöm inte att det är en utbildning

Forskarutbildning är en utbildning som skall leda till att bli en bra forskare som kan sitt ”hantverk”. Det är det centrala. Om sedan du som doktorand kommer fram till ett intressant resultat så är det förstås ett plus men det är inte det centrala i utbildningen – det är att lära sig ”hantverket”. Det är också så att detta hantverk skall doktoranden lära sig på en viss tid – vanligtvis en studietid på 4 år heltid. Normalt består doktorsutbildningen av två delar – en kursdel och en skriven avhandling. Kursdelen kräver förstås massor av arbete men brukar inte var omöjlig att klara av. Det som kan vara problematiskt är avhandlingsskrivandet. I fortsättningen fokuseras därför detta.

Inse att det finns tre parallella processer

Avhandlingsskrivandet är utsträckt över flera år och kan delas in i tre olika parallella processer:

- En inlärningsprocess
- En finansieringsprocess
- En förankringsprocess

Många uppfattar nog avhandlingsskrivandet enbart som en inlärningsprocess men det är viktigt att inse att det finns tre parallella processer och att alla tre processerna måste fungera tillfredsställande. De olika processerna finns där hela tiden men tenderar att ha olika tyngd under olika delar av skrivandet. Exempelvis blir förankringsprocessen allt viktigare ju närmare en färdig avhandling man kommer.

Välj ett forskningsområde som intresserar dig personligen

Välj ett forskningsområde som intresserar dig personligen och som du i framtiden gärna vill arbeta inom. Då får du dubbel motivation: dels din önskan att doktorera och dels din önskan att få ökade kunskaper inom forskningsområdet. Det ger dig ökad energi under själva forskningsprojektet men underlättar även för dig vid arbetssökandet efter avklarad doktorsexamen.

Formulera mycket tidigt studiens *preliminära* titel, syfte och mål

Formulera redan initialt i studien dess titel, syfte och mål. Fundera gärna över flera olika alternativa titlar, syften och mål men bestäm dig efter ett slag för en viss titel, ett visst syfte och vissa mål. Kom ihåg att de är preliminära. De går alltså att justera under studiens gång eller överge helt eller delvis och starta om.

Fundera även tidigt på *typen* av resultat

Studiens resultat vet man förstås först när studien är klar. Men redan tidigt bör man fundera över vilken typ av resultat som studien kan tänkas resultera i. Till exempel: Verifiering eller falsifiering av en viss hypotes? En procentsats? Klargörande av begrepp och definitioner? En litteraturöversikt? En check-lista? En vidareutveckling av en etablerad modell? Skapande av en helt ny modell? Eller ...

Det kan kännas jobbigt att redan tidigt fundera över studiens resultat eller rättare sagt typ av resultat men risken är att man annars skyggar för frågan. Av olika skäl: Ett skäl är helt enkelt att det är svårt att redan inledningsvis kunna veta så mycket om resultatet. En annan att det är känslomässigt laddat att tänka i termer av resultat tidigt i studien för det får en att tänka på granskningen när man lägger fram och försvarar den färdiga avhandlingen. Kom jag verkligen fram till något nytt? Kan jag tillräckligt styrka mina resultat? Tänk om jag helt missat någon väsentlig källa? Tänk om min studie redan till stor del är gjord av någon annan? Tänk om ...

Men det är viktigt att övervinna detta motstånd och tidigt formulera studiens resultat. Eller rättare sagt studiens resultat som du tänker dig det just då. Inte i detalj men i stora drag. Under studiens

gång kommer sedan resultatet successivt att fördjupas. Det är också viktigt att då och då gå tillbaka till det i studiens början formulerade förväntade resultatet och kontrollera om det fortfarande stämmer. Förmodligen kommer det att behöva justeras/omformuleras flera gånger under studiens gång och kanske kommer slutresultatet att väsentligt skilja sig från det ursprungligen formulerade. Men det talar inte emot värdet i att tidigt formulera studiens preliminära resultat och framför allt då typ av resultat.

Dessutom så finns det ett klart samband mellan syfte, mål och metodval å ena sidan och typ av resultat å andra sidan. Om man önskar uppnå en viss typ av resultat måste ju studiens upplägg, inte minst metodvalet, möjliggöra detta. Därför är det lämpligt att diskutera typ av resultat i direkt anslutning till fastställandet av preliminär titel, syfte och mål.

Hitta ett litet, välavgränsat forskningsobjekt

Det bästa sättet att lära sig hantverket inom den satta studietiden är att välja ett litet, väldefinierat forskningsobjekt. Att välja ett bredare och mer vagt forskningsobjekt kan kännas mer spännande och utmanande bland annat för att en studie då kan resultera i mer intressanta och kanske till och med nydanande resultat. Risken att studien drar ut på tiden och kanske till och med förblir oavslutad ökar dock. Mitt råd är därför att vänta med denna typ av studie/projekt till efter avlagd doktorsexamen.

Lägg ambitionsribban på en realistisk nivå

Om du efter avslutad doktorsexamen tänker dig att stanna kvar vid akademien kommer du att få goda möjligheter att driva fler forskningsprojekt/studier framöver. Troligen är det till och med så att det krävs av dig att du i större eller mindre utsträckning ägnar dig åt forskning. Du behöver därför inte få med alla dina intressanta tankar i just avhandlingen – du kommer att få många fler chanser att föra fram och testa dessa. Om du å andra sidan efter avslutad doktorsexamen har för avsikt att lämna akademien och ge dig ut i näringsliv eller i offentlig sektor är det viktigt att du inte hunnit bli för gammal dvs. det är viktigt att studierna inte drar ut på tiden. I båda fallen rekommenderas att lägga ambitionsribban på nivån: Godkänd + viss säkerhetsmarginal. Sträva alltså inte efter att skriva ”den bästa avhandlingen någonsin inom x.....”.

Skriv ihop en logisk, resonerande introduktionstext från början

Skriv tidigt ihop en introducerande text som börjar med en allmän bakgrundsbeskrivning och sedan logiskt steg för steg via ett problematiserande resonemang mynnar ut en i

syftesbeskrivning. Syftet skall falla ut som en naturlig följd av det tidigare i introduktionsavsnittet förda logiska, stegvisa resonemanget.

Strukturen först – löptexten sedan

Antag att du läst in dig på ett visst forskningsområde, dvs. fått det man brukar kalla en viss förförståelse av forskningsområdet, och även bestämt dig för vilken forskningsfråga du vill belysa. Nu är det dags att börja skriva på själva avhandlingen. Börja då med strukturen: Precisera vilka kapitel som skall finnas, deras rubriker samt inbördes logiska sammanhang. Beskriv för varje kapitel kort vad kapitlet skall komma att innehålla. Rita gärna redan i slutet av inledningskapitlet en enkel figur med boxar och pilar som beskriver i vilken följd kapitlen kommer samt deras inbördes logiska sammanhang. Gå därefter in på varje enskilt kapitel och gör samma sak. När det är gjort och du känner dig nöjd gå då vidare med löptexten. Dvs. fyll i text under de olika rubrikerna.

Anledningen till att jag rekommenderar turordningen först struktur och sedan text är helt enkelt att ett centralt krav på en avhandling är att den har en logisk struktur. Med andra ord: Att det finns en klar röd tråd som det är lätt för läsaren att följa. Står det i syftet att studien avser äpplen så får inte studien glida över till att handla om päron och när man kommer fram till resultatet så handlar detta om apelsiner. Det är ju självklart men mina erfarenheter är att eftersom avhandlingsskrivandet pågår under flera år så är det lätt att under resans gång successivt förskjuta perspektivet. Ju fler sidor som avhandlingsmanuset hunnit bli desto svårare att upptäcka detta.

Man bör därför då och då under studiens gång kolla upp så att den inre logiken fortfarande stämmer. Kanske kommer man då underfund med att syftet borde omformuleras från att avse äpplen till att avse apelsiner t.ex. för att det fokuserade problemet (t.ex. förekomsten av bekämpningsmedelsrester) är marginellt vad avser äpplen men betydande i fallet apelsiner. Då finns förstås starka skäl att gå tillbaka och ändra i syftet. När det väl är gjort får man sedan på nytt kontrollera att den interna logiken stämmer dvs. att det finns en klar röd tråd i studien. Men börja alltid med strukturen och fyll sedan på med löptexten.

Om man börjar med löptexten och sedan försöker hitta en struktur att hänga upp de skrivna löptextavsnitten på så kan det bli svårare att hitta en bra struktur – den löptext som redan skrivits kan utgöra ett mentalt hinder. Dessutom riskerar man att stå med en del överflödigt text dvs. löptext som helt enkelt inte passar in i strukturen.

Fasta inte i frågor om stringens, förankring och källhänvisningar

På den färdiga avhandlingen ställs kravet på förankring av studien i etablerad teori inom området, detaljerade källhänvisningar och stringens. Detta är viktigt även under skrivprocessens första del

men det gäller här att för tillfället uppnå lagom mycket av stringens, förankring och källhänvisningar och sedan senare i studien återkomma till dessa frågor och då fördjupa dem. Till exempel kan det för en viss ”iakttagelse/påstående” till att börja med räkna med två hänvisningar till etablerade teori och sedan i slutet av studien kan man fylla på med ytterligare några. Om man redan tidigt i studien strävar efter att uppnå samma kravnivå som i den färdiga avhandlingen så riskerar man nämligen att fastna i dessa frågor i ett läge då det är viktigare att komma vidare.

Precisera alla centrala begrepp och ord

Alla ord och begrepp som ingår i titel och/eller syfte och/eller mål skall anses som centrala. De måste diskuteras och preciseras såvida det inte rör sig om allmänt vedertagna ord och begrepp som: En, ett, två, den och dessa. Även ord och begrepp som t.ex. man, kvinna, barn, pensionär och egenföretagare som vid en hastig titt verkar självklara – det vet väl alla vad ett barn är – kan visa sig vara åtminstone delvis oklara. Vad som räknas som barn av lokaltrafiken i en kommun kanske inte gör det i en annan kommun – för att ta ett exempel.

Ta tag i de jobbiga frågorna direkt – skjut dem inte framför dig

En viktig anledning till flera av de ovanstående råden, som att börja med strukturen och sen fylla på med löptext, som att tidigt fastställa preliminär titel, syfte och mål, är att dessa för de flesta doktorander är jobbiga – ja rent av obehagliga - frågor att ta tag i och att man därför gärna skjuter dem framför sig. Men de blir inte lättare att ta tag i bara för att man skjuter dem framför sig. Tvärtom.

Formulera studiens syfte och mål så att resultaten blir utvärderingsbara

I slutet av resultatkapitlet är det brukligt att jämföra de uppnådda resultaten med det formulerade syftet och de satta målen. För att kunna göra en meningsfull sådan jämförelse så måste det satta syftet och framför allt de satta målen vara så precist formulerade att det blir möjligt att jämföra dem med det uppnådda resultatet. I annat fall blir det svårt att avgöra om studien varit lyckosam eller ej. Ett annat skäl till att vara precis vid formuleringen av syfte och framför allt mål är att det tvingar en att tänka efter en extra gång på vad man tänker göra och varför.

Välj ambitionsnivå för resultatutvärderingen

Det kan tyckas som en självklarhet att de resultat man kommit fram till måste kunna bevisas. Att de resultat man kommit fram till är ”sanna”. Inom vissa ämnen som t.ex. matematik kan man säkert hitta forskningsresultat som är bevisade i den meningen att ingen kan ifrågasätta dem – åtminstone inte inom det system av regler som gäller för matematik. Men i de allra flesta fall är det mer en fråga om att i varierande grad ”göra troligt”. Inom statistik finns olika signifikansmått och om man då uppnår en viss grad av signifikans anser man att resultaten gäller. Men man kan inte hävda att de med visshet är ”sanna”. En djupstudie av en enda organisation kan ge intressanta resultat men man kan inte hävda att dessa resultat är giltiga i alla organisationer. För att nu bara nämna några exempel. Spännvidden för graden av ”visshet” vad gäller resultatets giltighet är alltså stor.

Det man däremot alltid kan göra och bör göra är att kolla så att den inre uppbyggnaden inklusive eventuella modeller som skapats i studien stämmer rent logiskt.

Man kan också kritiskt granska sitt resultat. Man kan t.ex. kolla mot redan etablerade modeller och teorier och se om studiens resultat pekar i en helt annan riktning. Man kan också mer allmänt försöka hitta sådant som talar emot studiens resultat.

Möjligheterna att troliggöra sitt resultat beror inte minst på valet av syfte, mål och metod och därför måste övervägandena om ambitionsnivå för resultatens utvärderingsbarhet göras i samband med valet av syfte, mål och metod. Att fundera över utvärderingsbarhet först i slutet av studien ger en inget handlingsutrymme. Graden av utvärderingsbarhet är då redan satt genom de val som gjorts tidigare i studien.

Använd etablerade, gärna enkla metoder

Metod är det sätt man valt för att försöka uppnå syfte och mål så effektivt som möjligt. Oftast är det inte frågan om att använda endast en metod utan man väljer flera olika metoder. Olika metoder kan nämligen vara mest lämpade i olika delar av avhandlingen. Om avhandlingen avser att ge ett metodmässigt bidrag påverkar detta förstås valet av metod men i allmänhet är detta inte ambitionen. Metodvalet styrs då av vilken metod, enkel eller avancerad, som verkar ge störst möjlighet att uppnå det satta syftet. Val av en mer avancerad metod är ingen merit i sig själv utan motiverad bara om det ökar möjligheterna att uppnå det satta syftet. Det generella rådet är: Håll dig till så enkla och så väletablerade metoder som möjligt.

Ange och motivera alla metodval

I avhandlingen görs ett stort antal stora och små metodval. Alla dessa val måste anges tydligt och olika alternativ i valsituationen diskuteras. Dessutom måste en klar motivering anges vid varje val man gjort till varför man valt som man gjort.

Frestas inte att överdriva resultatet

Som författare har man ju varit uppslukad av forskningsprojektet i flera år och har en tendens att överskatta dess resultat. I de flesta avhandlingar är dock resultatet/resultaten ganska begränsade. Om övriga delar av avhandlingen är snyggt genomförda brukar detta dock inte vara något problem när det gäller att få avhandlingen godkänd. Problematiskt blir det däremot om författaren hävdar att resultaten är större än de i verkligheten är. Det är ur akademisk synpunkt allvarligt. Så kolla noga att resultaten inte överdrivits innan du lämnar in avhandlingen till tryck. Det är dock inte heller bra om författaren underskattar sina resultat.

Tala också om vad du *inte* gjort

För att som läsare kunna bedöma avhandlingen på ett korrekt sätt är det viktigt att författaren inte bara talar om vad denne gjort utan även vad denne inte gjort. Kanske inte lika kul att berätta om vad man inte gjort men viktigt eftersom det underlättar för läsaren (och kanske för författaren också) att förstå studien och dess resultat.

Acceptera att skrivandet även är en emotionell process

Inledningsvis nämndes att avhandlingsskrivandet inte enbart var en inlärningsprocess utan även en finansieringsprocess och en förankringsprocess. Till dessa tre skall läggas nu en fjärde, nämligen den emotionella processen. Under skrivandet och framför allt mot slutet av skrivandet när man närmar sig en färdig produkt som skall nagelfaras så möter de flesta känslor av rädsla. Ofta mycket starka rädslokänslor. Styrkan i dessa kan verka förvånande eftersom man ju inte riskerar att bli fysiskt misshandlad eller ihjälslagen på seminarierna – inte heller vid framläggning och försvarande av avhandlingen. Objektivt sett är en så stark rädsla svår att förstå. Men när det gäller rädsla tycks vi människor många gånger vara irrationella. En del är t.ex. rädda för ofarliga spindlar, andra för öppna platser eller för att tala inför andra. Rädsla är säkert en viktig förklaring till varför många aldrig blir klara med sin avhandling eller drar ut på den i evinnerliga tider. Trist men så verkar det vara. Det du kan göra är att vara mentalt förberedd på att rädslan kan komma över dig – plötsligt eller smygande – och ibland vara mycket stark. Och att acceptera att så är det

bara. Även andra starka känslor kan dyka upp. Avhandlingsskrivandet är för de flesta en emotionell berg- och dalbana.

Se upp för dålig – ibland rent destruktiv – seminariekultur

Centralt inom akademien är kritiskt tänkande dvs. att ifrågasätta. Men alltför ofta tolkas detta som att man skall kritisera. Det är en klar missuppfattning. Enligt min mening skall man vid ett seminarium belysa både det framlagda manusets svagheter och styrkor och rimligen bör ungefär lika mycket tid ägnas åt båda. Mina mångåriga erfarenheter är dock nedslående. I allmänhet ägnas nästan hela tiden (och i vissa fall hela tiden) till att kritisera. Dessutom förekommer alltför ofta svepande kritik av typen ”så kan man inte göra” eller ”det där är dåligt” utan att motivera varför eller att peka på alternativ. Saklig preciserad kritik som motiveras är förstås befogad och viktig. I de fall den dessutom följs upp med förslag typ ”skulle du inte kunna göra så här istället” blir den dessutom väldigt konstruktiv.

I sämsta fall blir seminariet inte bara negativt utan rent av destruktivt både för den som utsätts för angreppen man även för kollegorna och för forskningen på institutionen generellt. Varför seminariekulturen är så dålig – det finns förstås undantag – vet jag inte. Kanske är det bara en gammal kvarleva om att det skall vara tuffa tag.

Mitt råd är: Dokumentera seminariet så mycket som möjligt. Be opponenter och övriga diskutander om skriftliga synpunkter, gör egna anteckningar, be en kollega att göra anteckningar, spela in. Gå sedan i lugn och ro igenom allt som sagts på seminariet och sålla ut det som du finner relevant och konstruktivt. Sortera bort det som är irrelevant eller enbart destruktivt. Ta sedan i lugn och ro en titt på var och en av de relevanta och konstruktiva synpunkterna och släng resten i glömskans soptunna.

Nu är den klar!

Antingen så väntar man med slutseminarium till dess att handledarna tycker så eller till dess att man själv verkligen tycker så. En tredje möjlighet är att själv hävda att nu är dags för slutseminarium trots att man känner att manuset inte är riktigt klart för det än. Det sista alternativet har flera fördelar. Dels tas många gånger opponenter utifrån och kan därför lättare bidra med nya infallsvinklar på avhandlingsämnet, dels kommer nu många av institutions medarbetare att verkligen läsa det du skrivit och vara aktiva på seminariet. Dessutom kommer handledarna att läsa ditt manus med delvis nya ögon. Med andra ord kommer du att lära dig en massa om manusets starka och svaga sidor. Nackdelen är att du kan behöva göra så stora omarbetningar att det behövs ett nytt slutseminarium. Lite av en nesa förstås men om man kan stå ut med det så är ett tidigt slutseminarium definitivt ett sätt att hålla nere den totala studietiden – den brukar ändå sällan hålla sig inom den fastställda studietiden på fyra år.

Efterord

Råden ovan är alls inte heltäckande. Exempelvis saknas den viktiga finansieringsfrågan. Jag har helt enkelt inte tyckt att jag här haft något att tillföra. Detta gäller även för många andra viktiga frågor.

Råden skall ses som ett komplement till de traditionella metodböckerna. En referenslista bifogas med några exempel på traditionella metodböcker på svenska.

Visserligen hittar man i de traditionella metodböckerna många av de råd som listas ovan men utspridda över olika böcker och omgivna av en massa annan text. Jag har dock inte hittat någon enskild metodbok eller metodskrift (det finns säkert om man letar tillräckligt noga) som kortfattat ger olika konkreta råd. Därför har jag skrivit ner dessa punkter.

Även om litteraturen varit en viktig inspirationskälla så baseras råden till stor del på mina erfarenheter av akademiskt skrivande: Eget skrivande, kollegors skrivande och ett stort antal studenters skrivande. När jag nu tittar tillbaka kan jag konstatera att alltför många av dessa skrivprocesser – inte minst avhandlingsskrivande - varit krokig, tagit mycket tid och varit känslomässigt påfrestande. Så här i efterhand har jag också kunnat se att mycket av detta var onödigt. Därför har jag sammanställt dessa korta råd. Förhoppningen är att doktoranden genom att läsa dessa råd kan få lite hjälp med att forma sin egen doktorandprocess. En process som därigenom förhoppningsvis kan bli lite mindre krokig, ta lite kortare tid och fresta känslomässigt lite mindre.

Lycka till!

Ulf

PS. Har du synpunkter eller frågor på råden så får du gärna maila mig. Adressen är ulf.paulsson@fek.lu.se DS.

Referenslista

- Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2:a uppl. Malmö: Liber.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2:a uppl. 616 s. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2012). *Kreativ metod: skapa och lösa mysterier*. 1:a uppl. 162 s. Malmö: Liber.
- Björklund, M. & Paulsson, U. (2012). *Seminarieboken – att skriva, presentera och opponera*. 2:a uppl. 147 sidor. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:a uppl. 690 s. Malmö: Liber.
- David, M. & Sutton, C. (2016). *Samhällvetenskaplig metod*. 1:a uppl. 496 s. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F. (2001). *Att utreda, forska och rapportera*. 7:e uppl. 246 s. Malmö: Liber.
- Frostling-Henningsson, Maria (2017). *Kvalitativ metoder*. 1:a uppl. 192 s. Lund: Studentlitteratur.
- Henricson, Maria (red.) (2017). *Vetenskaplig teori och metod*. 2:a uppl. 510 s. Lund: Studentlitteratur.
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2011). *Forskningsprocessen- Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. 3:e uppl. 328 s. Malmö: Liber.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4:e uppl. 149 s. Lund: Studentlitteratur.
- Wallén, Göran (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. 2:a uppl. 151 s. Lund: Studentlitteratur.